

С. П. Грабовенська,
аспірант, Львівський Національний університет імені Івана Франка

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ В ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ

S. Grabovenska,
graduate student, Lviv National Ivan Franko University

IMPROVEMENT OF COMPETITIVENESS IN THE TOURISM SECTOR UKRAINE

У статті на основі експертно-рейтингової оцінки конкурентоспроможності країн у сфері туризму й подорожей Всесвітнього економічного форуму розглянуто основні напрями покращення туристичної галузі та виявлено конкурентні переваги, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності України на світовому ринку.

The article is based on expert ratings of competitiveness in tourism and traveling the World Economic Forum discussed the main directions of improving the tourism industry and revealed competitive advantages that enhance Ukraine's competitiveness on the world market.

Ключові слова: конкурентоспроможність, конкурентні переваги, міжнародний туризм, кластерна модель, туристична інфраструктура.

Key words: competitiveness, competitive advantage, international tourism cluster model, the tourist infrastructure.

ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

На сучасному етапі в процесі глобалізації особливу роль відіграє міжнародний туризм. Туристичний бізнес виступає одним з ключових і стабільних видів економічної діяльності. Забезпечення достатнього рівня конкурентоспроможності туристичного бізнесу для багатьох держав сьогодні постає як стратегічне завдання. На фоні багатьох європейських країн туристична галузь України перебуває лише на стадії формування, що визначає невисоку ступінь її конкурентоспроможності на світовому ринку.

Важливість вдосконалення туристичної індустрії в Україні через використання стратегічних конкурентних переваг та рекреаційного потенціалу зумовлює актуальність та необхідність побудови дієвого механізму перетворення туристичного бізнесу та підвищення ефективності стратегії розвитку туризму.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Туристична галузь, незважаючи на наявність певних стандартів та правил, дуже складна для аналізу і прогнозування. Значний внесок у дослідження проблем розвитку міжнародного ринку туристичних послуг зробили такі відомі зарубіжні вчені, як Р. Бартон, Ф. Котлер, М. Портер, Н. Тейлор, Дж. Холловей та інші. Серед вітчизняних дослідників, які зробили значний внесок у вивчення питань підвищення конкурентоспроможності туристичної сфери України, слід виділити праці Л.Г. Агафонової, А.Б. Гайдука, Л.П. Дядечка, В.О. Полюги, В.Т. Черняка. У роботах зазначених авторів висвітлюються питання становлення і розвитку ринку туристичних послуг, його роль у системі світової торгівлі, приділяється увага особливостям функціонування сучасної туристичної індустрії, аналізуються загальні напрями розвитку цієї сфери господарювання.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою є визначення наявного та потенційного рівня конкурентоспроможності національної туристичної галузі України. Для досягнення поставленої мети слід вирішити наступні завдання: по-перше, виявити показники, які впливають на підвищення конкурентоспроможності туристичної сфери; по-друге, визначити конкурентні переваги України в галузі; по-третє, обґрунтувати напрями, які забезпечують вдосконалення і розвиток туристичної індустрії України на світовому ринку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У країнах Європейського Союзу туризм є одним з прибуткових секторів економіки. Близько 2 млн організацій (переважно малих та середніх підприємств) країн ЄС займаються туристичною діяльністю і генерують 12 % ВВП (прямо чи опосередковано), 6 % робочих місць і 30 % зовнішніх продажів. В подальшому з розвитком туристичного бізнесу очікується збільшення цих показників. Обсяги використання та споживання ресурсів дуже високі. Найбільша увага приділяється туризму як одній з найбільш ефективних сфер діяльності в області економіки, а на сучасному етапі й екологічного розвитку.

Домінуючий стан Європи в міжнародному туризмі забезпечується тим, що майже 85 % її іноземного туризму створюється за рахунок туристського обміну між європейськими країнами і тільки 15 % за рахунок прибуття з інших регіонів. Тісні економічні, культурні і етнічні зв'язки, географічна близькість, розвинена мережа транспортних комунікацій, унікальні ресурси, високорозвинена туристська індустрія — все це сприяє розвитку міжнародного туризму в Європі [7, с. 14].

В 2007 році Світовий економічний форум запровадив аналіз світової туристичної галузі та розрахунок

індексу конкурентоспроможності туризму та подорожей, що дозволяє оцінити конкурентоспроможність туристичної галузі окремих країн світу. Щороку кількість країн які представлені в рейтингу Світового економічного форуму зростає, так в 2007 році оцінювалася туристична конкурентоспроможність 124 країн, в 2011 році до рейтингу потрапило вже 139 країн, що свідчить про зростаючу популярність та важливість даного рейтингу [13, 16].

Відомими дослідженнями з використанням експертно-рейтингових підходів реальної, і водночас статичної, конкурентоспроможності країн є щорічні Глобальні звіти про конкурентоспроможність Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) (Давос, Швейцарія) та Щорічник світової конкурентоспроможності Міжнародного інституту менеджменту та розвитку (Лозанна, Швейцарія).

У процесі складання рейтингу враховуються чотири основних параметри конкурентоспроможності у сфері подорожей та туризму. По-перше, економічна інтеграція — обсяг міжнародної торгівлі, інвестицій та різного роду виплат (у тому числі і зарплат), здійснених з перетинанням державних кордонів. По-друге, персональні контакти — міжнародні поїздки і туризм, обсяг міжнародних телефонних переговорів, поштових відправлень і перекладів тощо. По-третє, технологія — число користувачів Інтернет, число інтернет-серверів тощо. По-четверте, залученість у міжнародну політику — членство держав у міжнародних організаціях, кількість посольств тощо.

Важливим показником, що характеризує конкурентоспроможність туристичного сектору країн на міжнародній арені за версією ВЕФ, є кількість залученого міжнародного потоку та осяг надходжень від нього. У 2011 році міжнародний потік України становив 21203 тис. чол., а міжнародні надходження лише 3788 млн дол. У рейтингу Україна посіла 30 місце, що свідчить про низьку ефективність української туристичної сфери та низький рівень використання наявних туристичних ресурсів, порівняно з іншими європейськими країнами-лідерами, як мають ефективні стратегії розвитку туристичної індустрії [16]. На думку багатьох експертів, Україна використовує лише одну третину туристичного потенціалу, яким володіє. За даними Світової туристичної організації UNWTO частка України в туристичних потоках Європи становить близько 4 % та близько 0,9 % в загальноєвропейських надходженнях від туристичної діяльності [19].

У 2011 році Україна посіла 85-те місце в рейтингу конкурентоспроможності країн у сфері туризму й подорожей серед 139 країн (Travel & Tourism Competitiveness Index), складеному експертами Всесвітнього економічного форуму, у якому перед Україною такі, на перший погляд, не туристичні країни, як Азербайджан, Намібія та ін. [16]. У 2009 році у такому ж рейтингу

Таблиця 1. Динаміка місця України в рейтингу конкурентоспроможності подорожей та туризму

Показник	2007	2008	2009	2011
Загальний індекс T&T	78	77	77	85
Правове регулювання	76	59	62	64
Політичні норми та правила	88	100	104	107
Стійкість екологічного середовища	109	83	79	88
Безпека та захист	73	93	86	82
Охорона здоров'я та гігієна	39	17	18	17
Пріоритетність туризму	90	96	87	101
Бізнес, середовище та інфраструктура	73	78	72	76
Інфраструктура авіатранспорту	87	98	94	93
Інфраструктура наземного транспорту	67	84	72	74
Туристична інфраструктура	75	62	55	53
Телекомунікаційна інфраструктура	64	52	51	68
Цінова конкурентоспроможність	37	115	116	119
Людські, культурні, природні ресурси	89	100	103	118
Людські ресурси	73	80	68	68
Освіта та підготовка кадрів	нд	77	59	71
Кваліфікація кадрів	нд	68	85	63
Рівень гостинності	нд	62	66	117
Природні ресурси	46	104	112	119
Культурні ресурси	118	84	88	86

Джерело: [13, 14, 15, 16] The Travel & Tourism Competitiveness Report.

Україна посідала — 77-ме місце [15 с. 8]. В 2008 та 2007 роках — 77-ме та 78-ме відповідно [13, 14]. Динаміка місця України в рейтингу представлено в таблиці 1.

У рейтингу економічного розвитку туристичної сфери від Світової ради подорожей та туризму Україна по всіх позиціях в 2011 році знаходиться нижче середніх світових показників і згідно прогнозів експертів ради в довготерміновій перспективі до 2022 року буде втрачати свої позиції на світовому туристичному ринку, що підтверджується низькими оцінками рівня конкурентоспроможності України в рейтингу Світового економічного форуму [18, с. 7].

Місце конкурентоспроможності туристичної сфери України в рейтингу Світового економічного форуму має тенденцію до зменшення. Проте з огляду аналітичного дослідження конкурентоспроможності національної туристичної сфери доцільно проаналізувати оцінки конкретних складових індексу конкурентоспроможності подорожей та туризму.

Індекс конкурентоспроможності подорожей та туризму Світового економічного форуму є одним з найважливіших показників у сфері туризму. Індекс розраховується на основі оцінок, що виставляються на основі широкого кола показників наданих спеціалістами Світового економічного форуму та провідними світовими організаціями, наприклад, IATA, IUCN, UNWTO, WTTC, UNCTAD та UNESCO. По кожному з показників виставляється оцінка за шкалою від 1 до 7 та в подальшому обраховується інтегральний індекс, спочатку окремо по кожному субіндексу, потім загальний для національної економіки. Всього індекс національної конкурентоспроможності сфери туризму охоплює 14 категорій (в звіті за 2011 рік показано вже 15 категорій, хоча оцінюється лише 14), що містять більш ніж 70 різноманітних показників. Таким чином, індекс Всесвітнього економічного форуму охоплює всі сторони національної туристичної індустрії.

У процесі оцінювання експерти Світового економічного форуму використовують, як об'єктивні статистичні дані, так і суб'єктивні дані різноманітних обстежень, що надає індексу високий рівень достовірності та робить

Таблиця 2. Показники підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі України

Назва групи	Показники	Оцінка (від 1 до 7)	Характеристика групи
Політичні норми та правила	1. Переваги для іноземних інвесторів. 2. Захист прав власності. 3. Вплив нормативної бази по інвестуванню. 4. Візові вимоги. 5. Відкритість до угод про авіаперевезення. 6. Прозорість урядової політики. 7. Час необхідний для відкриття бізнесу. 8. Вартість початку бізнесу.	3,8.	За показниками, що визначають якість відносин уряду та туристичного бізнесу, Україна посідає доволі низькі місця. Суттєвими недоліками є недостатній захист прав власності та недосконала нормативно-правова база щодо інвестування, особливо, що стосується іноземного капіталовкладення в туристичний бізнес.
Стійкість екологічного середовища	1. Жорсткість екологічних норм. 2. Природоохоронне законодавство. 3. Стійкість розвитку туристичної індустрії. 4. Викиди двооксиду вуглецю. 5. Концентрація твердих відходів. 6. Охорона флори і фауни. 7. Ратифікація природоохоронних конвенцій.	від 4,2 до 4,3	Згідно даної групи показників Україна входить у першу сотню країн рейтингу. Але існує низький рівень національного екологічного законодавства, що негативно впливає на стійкість розвитку туризму в цілому.
Безпека та захист	1. Витрати, що пов'язані з тероризмом. 2. Надійність правоохоронних органів. 3. Витрати на захист від криміналу. 4. Кількість транспортних пригод.	4,5	Найбільш вирішальним є ступінь забезпечення населення безпечними умовами існування через відповідну законну діяльність правоохоронних органів. Україна має відносно низьку оцінку, порівняно з іншими європейськими державами-сусідами. Причиною цьому є низький рівень довіри до правоохоронних органів.
Здоров'я та гігієна	1. Кількість лікарів на душу населення. 2. Доступ до каналізації. 3. Доступ до питної води. 4. Кількість лікарських ліжок.	6,5	Україна займає високі позиції в світі за даною групою показників. Актуальним залишається рівень якості питної води у великих містах, промислових регіонах і, найголовніше, в туристичних регіонах і центрах.
Пріоритетність туризму	1. Пріоритетність туризму для уряду. 2. Державні витрати в туризм. 3. Ефективність маркетингу країни. 4. Повнота даних про туризм. 5. Надання даних міжнародним організаціям.	4,1.	Існують значні бюджетні витрати в туристичну сферу. Україна співпрацює із світовими туристичними організаціями, але найголовніше – відсутня ефективна політика просування країни на світовому туристичному ринку.
Інфраструктура авіатранспорту	1. Якість інфраструктури. 2. Доступність внутрішніх аеропортів. 3. Доступність міжнародних аеропортів. 4. Кількість вильотів на 1000 населення. 5. Кількість аеропортів. 6. Кількість авіакомпаній. 7. Мережа міжнародних сполучень.	2,6	Низька оцінка пояснюється низькою якістю авіаперевезень та відсутністю міжнародних сполучень. Проте значні державні кошти, спрямовані на будівництво нових аеропортів, не вплинули на якість інфраструктури. Це, в свою чергу, не забезпечує спрощеного доступу туристичних потоків до країни.
Інфраструктура наземного транспорту	1. Якість доріг. 2. Якість залізничної інфраструктури. 3. Якість портової інфраструктури. 4. Якість наземної транспортної мережі. 5. Щільність доріг.	3,4	Незважаючи на доступність наземних мереж, все ж проблемними залишаються низька якість дорожнього покриття, зношеність портової інфраструктури та низька щільність доріг.
Туристична інфраструктура	1. Кількість готельних номерів. 2. Наявність великих компаній прокату. 3. Кількість банкоматів міжнародних карт.	4,4	Група показників, що обумовлює комфортність перебування туристів в країні. Україна забезпечує туристів автотранспортними засобами і доступом до фінансових послуг. Але значним недоліком інфраструктури залишається низький рівень якості готельних послуг.
Телекомунікаційна інфраструктура	1. Комерційне використання Інтернет. 2. Кількість Інтернет-користувачів. 3. Кількість телефонних ліній. 4. Доступ до швидкісного Інтернет. 5. Кількість абонентів мобільного зв'язку.	3,2	Існують відносно низькі показники щодо рівня використання телекомунікаційних мереж як споживачами, так і в сфері комерційного використання для продажу послуг.
Цінова конкурентоспроможність	1. Податки та збори аеропортів. 2. Паритет купівельної спроможності. 3. Загальне оподаткування. 4. Рівень цін на пальне. 5. Індекс цін на готельні послуги	4,0	Низька оцінка пояснюється суттєвим рівнем оподаткування та необґрунтованими цінами на туристичні послуги. Особливо варто відзначити постійне збільшення цін на готельні послуги та різноманітні збори аеропортів.
Людські ресурси	1. Охоплення середньої освітою. 2. Охоплення вищою освітою. 3. Якість системи освіти. 4. Доступність консультацій та тренінгів. 5. Рівень підготовки кадрів. 6. Найм і звільнення працівників. 7. Залучення іноземних працівників. 8. Поширення СНІДу. 9. Витрати на боротьбу із СНІДом. 10. Середня тривалість життя.	4,9	Значний розвиток можна відстежити у поширенні вищої освіти серед населення, у професійній підготовці кадрів у сфері туризму (оцінка 4,6) до і після проведення Євро-2012, а також рівень підвищення кваліфікації кадрів (5,1). Особливо актуальним залишається відсутність достатньої уваги громадськості та уряду країни до проблем поширення СНІДу.
Рівень гостинності	1. Відкритість туризму. 2. Ставлення населення до туристів. 3. Розширення ділових поїздок.	4,2	Дана група характеризує рівень відкритості суспільства для туризму, ставлення населення країни до іноземних туристів, розширення ділових зв'язків між країнами та зусилля уряду щодо просування країни, як надійного ділового партнера на міжнародному рівні. Залишається актуальним підвищення культури населення України
Природні ресурси	1. Кількість природних об'єктів. 2. Природні об'єкти, що охороняються. 3. Якість навколишнього середовища. 4. Природне різноманіття.	2,3	За кількістю природних об'єктів Україна посідає високі місця в світовому рейтингу. Проте за природним різноманіттям об'єктів знаходиться на низькому рівні. При цьому важливо підвищувати рівень державної охорони об'єктів природної спадщини та якість навколишнього середовища
Культурні ресурси	1. Кількість об'єктів всесвітньої спадщини. 2. Кількість стадіонів. 3. Кількість міжнародних ярмарок. 4. Експорт в сфер культури та мистецтва.	1,9.	Згідно даної групи показників Україна знаходиться на низьких позиціях у рейтингу. Причиною цьому є недостатнє використання багатого історико-культурного потенціалу. Значну популяризацію культурної спадщини було здійснено під час підготовки до Євро-2012

його важливим інструментом для розробки і впровадження національних стратегій розвитку туристичної сфери в світі.

Згідно даних індексу конкурентоздатності подорожей і туризму, Україна знаходиться на достатньо низькому рівні в рейтингу Світового економічного форуму. Проте незважаючи на погіршення місця в рейтингу, рівень оцінок залишається стабільним протягом чотирьох років, хоча загальна оцінка конкурентоспроможності туристичної сфери країни залишається однією з

найнижчих (табл. 2). Експерти відносно високо оцінюють рівень правового регулювання в країні, натомість нижче середнього рівня оцінюється бізнес-середовище, інфраструктура та людські, природні та культурні ресурси.

Таким чином, хоча в Україні існують позитивні тенденції в сфері туризму, проте вони значно відстають від загальносвітових тенденцій, що обумовлено низькими позиціями країни в рейтингу Світового економічного форуму і, відповідно, низьким рівнем конкурентоспромож-

ності на світовому туристичному ринку. З 74 показників, що оцінюються експертами форуму, лише по 27 України знаходиться на позиції вище за середній та по 7 входить до 30 перших країн рейтингу. При цьому більшість цих показників лише опосередковано відносяться до сфери туризму. Це такі показники як кількісні показники охорони здоров'я, транспортної інфраструктури, комунікації, низький рівень цін у країні, законодавство в сфері працевлаштування та висока безпечність країни. Доволі високо світова спільнота оцінила наявність природних об'єктів в Україні. Проте 46 показників рейтингу знаходяться на нижчому ніж середній рівень, з них 21 входить в останні 30 країн рейтингу. Це такі важливі для туристичної сфери показники, як якість транспортної інфраструктури та навколишнього середовища, рівень підготовки кадрів, ставлення населення до туристів, пріоритетність туризму для уряду, можливості для інвестицій в туризм у тому числі іноземних, кількісні показники розвитку туристичної інфраструктури, ефективність просування країни на світовому туристичному ринку тощо. Всі ці показники впливають на динаміку розвитку туризму в Україні.

У процесі дослідження було розглянуто чинники, що впливають на конкурентоспроможність української туристичної сфери на світовому ринку. Деякі показники, що будуються на суб'єктивних оцінках експертів, можна було би оскаржити, проте ці оцінки будують імідж та позицію України серед світової туристичної спільноти і тому мають сприйматися як об'єктивні фактори, які необхідно враховувати при розробці стратегії розвитку туристичної сфери в Україні.

Незважаючи на низький рейтинг України як туристичної держави, протягом останніх років відбуваються позитивні зміни. Так, туристичний портал Lonely Planet в 2011 та 2012 роках відніс Україну до рейтингу 10 країн, які варто відвідати [4], а портал Globe Spots заніс Україну до рейтингу 10 країн, що варто відвідати в 2013 році [3]. Проте для підвищення конкурентоспроможності туристичної сфери в країні та формування стратегії її розвитку необхідно враховувати критерії оцінки туристичної сфери експертами Світового економічного форуму, при цьому більшість показників мають формуватися саме на регіональному рівні з врахуванням регіональних особливостей та відповідним позиціонуванням сильних сторін регіонів.

Для побудови системи заходів щодо покращення конкурентоспроможності України в туристичній сфері необхідно виділити три напрями дослідження (політико-правовий, організаційно-економічний і соціально-культурний)

1. Політико-правовий напрям.

Значну роль в стійкому розвитку туристичного бізнесу відіграє нормативно-правова база. Хоча в державі сформоване правове поле, але існує значна низка програм і стратегій у сфері туризму, які не реалізуються і носять виключно інформативний характер.

В Україні прийнята низка важливих рішень з питань державної політики у сфері туризму, курортів і готельних послуг. У рамках реалізації Державної програми розвитку туризму деякі проблемні питання були вирішені. Наприклад, за період реалізації програми значно розвинута готельна інфраструктура. Крім того, з метою

покращення ситуації у туристичній галузі було розроблено та прийнято Закон України "Про туризм" (введено в дію Постановою Верховної Ради України від 15 вересня 1995 року № 325/95-ВР) [1], Указ Президента України "Про основні напрями розвитку туризму в Україні до 2010 року" (від 10 серпня 1999 р. № 973), Указ Президента України "Про заходи щодо розвитку туризму і курортів в Україні" (від 21 лютого 2007 р. № 136), Постанову Кабінету Міністрів України "Про затвердження державної програми розвитку туризму на 2002-2010 роки" (від 29 квітня 2002 р. № 583), Постанову Кабінету Міністрів України "Про відзначення 200-ї річниці курортів Криму" (від 22 лютого 2007 р. № 693), Розпорядження Кабінету Міністрів України "Про затвердження плану заходів з підготовки та проведення у 2008 році Року туризму і курортів в Україні" (від 17.10.07 № 884-р). Ці нормативні документи накреслили основні напрями та перспективи розвитку туристичної сфери України [2].

Політико-правовий напрям повинен сприяти створенню стабільного правового поля для суб'єктів туристичного бізнесу. Ефективне функціонування туристичного ринку вимагає державного регулювання економічних відносин.

2. Організаційно-економічний напрям.

Україна має всі можливості підвищити конкурентоспроможність у сфері туризму завдяки інтенсивному розвитку транспортної індустрії та готельного господарства. Розвинуте транспортне сполучення є одним із ключових у сприянні в'їзного туризму. Пріоритетне значення відводиться покращенню інфраструктури авіа- та наземного транспорту, залучення України в єдину європейську залізничну мережу.

Готельне господарство є тою сферою послуг, яка безпосередньо пов'язана з розвитком туризму. Готельна індустрія набула стрімкого поступу під час підготовки до Євро-2012: поява міжнародних готельних операторів на ринку; збільшення кількості готелів різної категорії в туристичних центрах; різноманітність типів об'єктів розміщення. Важливе значення відводиться підвищенню рівня сервісу згідно міжнародних вимог обслуговування та якості спектра готельних послуг [12, с. 65].

Проте для створення передумов розвитку транспортної і готельної індустрії, окрім державних коштів, необхідні значні капіталовкладення. З метою створення конкурентоспроможного туристичного продукту потрібно залучати фінансові ресурси. Капітал має ключовий вплив на економічну значимість туризму в країні. Провідну роль у фінансуванні діяльності підприємств туристичної сфери належить іноземним інвесторам.

Найбільші капіталовкладення здійснюються в розвиток туристичної сфери Закарпатського та Причорноморського регіонів. Така регіональна спрямованість пояснюється виключно природно-кліматичними умовами, якими володіють перераховані регіони. У зв'язку з цим постає необхідність розробки плану і програм залучення інвестицій в інші регіони України, які мають рекреаційний потенціал і високу ефективність економічної діяльності.

Курортні та рекреаційні території становлять близько 9,1 млн га, тобто 15 % території. Регіональна розгалуженість туристичних об'єктів є безумовною перева-

Таблиця 3.

Назва напрямку	Конструктивні заходи
Політико-правовий	<ul style="list-style-type: none"> - удосконалення діючої нормативно-правової бази, створення чіткої концепції розвитку туризму за стандартами міжнародного законодавства у сфері туризму; - прийняття правових актів щодо забезпечення еколого-економічної безпеки, розробка та уніфікація природоохоронного законодавства, затвердження екологічних стандартів; - розробка законопроектів про створення спеціальних (вільних) економічних зон (СЕЗ) туристично-рекреаційного типу; - впровадження кластерної моделі розвитку туристичної галузі, яка передбачає одночасне поєднання конкуренції між учасниками туристичного ринку та розробку кластерів різних видів туризму; - створення туристичних організацій, діяльність яких спрямована на ефективний розвиток туристичного бізнесу; створення мережі туристичних інформаційних центрів з метою пропагування туристичних конкурентних переваг і рекреаційного потенціалу України на світовому ринку туристичних послуг
Організаційно-економічний	<ul style="list-style-type: none"> - розробка регіональних програм розвитку туризму; - створення сучасної туристичної інфраструктури; - формування економічних механізмів стимулювання розвитку туризму та залучення інвестицій в пріоритетні сектори туристичної індустрії; - встановлення спеціального режиму господарювання з відповідними податковими й інвестиційними пільгами для вільних туристичних зон та територій пріоритетного розвитку; - впровадження нових інвестиційно-інноваційних проектів у сфері туризму; - удосконалення процесу відтворення якісного туристичного продукту та його просування на ринку туристичних послуг
Соціально-культурний	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток внутрішнього туризму як засобу виховання почуття патріотизму, любові до рідного краю, поваги до історичного минулого тощо; - вдосконалювати культуру туризму серед населення України і розширяти горизонти для співвітчизників у сфері туризму; - розробка стратегії просування культурної спадщини України як туристичного продукту на європейському ринку туристичних послуг

гою української туристичної індустрії. Це дозволяє, по-перше, урізноманітнити асортимент туристичних послуг; по-друге, формувати цікаві екскурсійні маршрути територією країни; по-третє, залучати велику кількість туристів, тим самим збільшувати прибутки галузі.

Організаційно-економічний напрям розвитку галузі передбачає фінансово-податкове, грошово-кредитне регулювання туризму та здійснення інвестиційно-інноваційної політики. Фінансова криза вимагає забезпечення інноваційного розвитку туристичної галузі, впровадження продуктивних, технологічних і організаційно-управлінських інновацій, інноваційного партнерства між галузями, створення нових напрямів діяльності, послуг, альянсів тощо. Варто впроваджувати новітні програми розвитку вітчизняної індустрії туризму та реалізовувати кластерні моделі розвитку туристичної галузі.

3. Соціально-культурний напрям.

Істотний вплив на конкурентоспроможність країни на світовому туристичному ринку відіграє рівень гостинності і загальна культура населення. Виховний та освітній рівні населення України, що підвищуються з кожним роком, зумовлюють достатній ступінь відкритості та гостинності. Напередодні проведення Євро-2012 громадськість зробила стрімкий прорив, який втілювався в наступних діях: проведення різноманітних освітніх програм обмінів досвіду та тренінгів; здійснення професійної підготовки і підвищення кваліфікації кадрів у сфері туризму; залучення кваліфікованих кадрів на всіх етапах підготовки до головної спортивної події.

Наукове, методичне й кадрове забезпечення у сфері туризму та курортів здійснюють понад 130 вищих навчальних закладів, 4 науково-дослідні інститути Міністерства охорони здоров'я України та Науковий центр розвитку туризму Міністерства культури і туризму України.

Багатий історико-культурний потенціал України є однією з основних складових формування конкурентос-

проможності держави на світовому туристичному ринку.

Важливими туристично-екскурсійними об'єктами в країні є численні пам'ятки архітектури, історії, археології, мистецтва, а також палацово-паркові та ландшафтні ансамблі. На державному обліку в Україні перебуває понад 130 тисяч пам'яток, із них 57206 — пам'ятки археології (418 з яких національного значення), 51364 — пам'ятки історії (142), 5926 — пам'ятки монументального мистецтва (44), 16293 — пам'ятки архітектури, містобудування, садово-паркового мистецтва та ландшафтні (3541). У нашій державі функціонує 61 історико-культурний заповідник [6, с. 117].

Суттєвою складовою конкурентоспроможності України є наявність різноманітних природних лікувальних ресурсів, сприятливих для розвитку санаторно-курортної справи. Сьогодні в країні

діє багатофункціональна система санаторно-курортного обслуговування населення. Саме лікувальний туризм має великі перспективи розвитку в країні.

Перелік ключових заходів щодо підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі наведено в таблиці 3.

У процесі дослідження розвитку туристичної галузі важливо виділити конкурентні переваги, які повинні бути основою формування конкурентоспроможності України в галузі туристичного бізнесу. Серед них варто виокремити наступні: унікальний цілющий клімат, значний історико-культурний потенціал, регіональна розгалуженість туристичних центрів та зон відпочинку, наявність великої кількості територій з лікувальними можливостями, розвинена інфраструктура, забезпеченість розвитку туристичної індустрії нормативно-правовою базою, привабливість туристичної індустрії України для іноземного інвестування.

Сьогодні у галузі туризму проблемним залишаються неефективне та нерациональне використання природних ресурсів, рівень розвитку туристичної індустрії не відповідає наявному потенціалу. Якщо Україна зможе ефективно використати свої сильні сторони та скористатися можливими сприятливими тенденціями, що будуть визначати подальший розвиток світового туристичного ринку, то позитивні сторони від глобалізації світового туристичного ринку будуть відчутні і на розвитку туристичної галузі України. А це в свою чергу, дасть додатковий поштовх для розвитку вітчизняної економіки, покращенню конкурентоспроможності України у туристичній сфері та розширенню міжнародного співробітництва.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

В сучасних умовах основним критерієм підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі Украї-

ни мають стати управління чинниками, що формують загальну конкурентоспроможність, з метою виокремлення конкурентних переваг та створення ефективної стратегії розвитку туристичної індустрії. При цьому важливо зосередити увагу на створенні оптимальних туристичних потоків, які би не перевищували туристичних можливостей країни та створювали би оптимальний дохід для всіх учасників туристичного ринку. Пошук шляхів активізації туристичного потенціалу та побудова дієвого механізму управління туристичним сектором може стати основою формування конкурентоспроможності туристичної галузі України на світовому ринку.

Література:

1. Закон України "Про туризм" від 15.09.1995 № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.
2. Міністерство культури і туризму України "Проблеми та перспективи розвитку туризму в Україні на сучасному етапі" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/183853;jsessionid=CBACCE6697D400A116E060E2C513F8C>.
3. Туристичний портал Globe Spots [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.globe-spots.com>
4. Туристичний портал Lonely Planet [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.lonelyplanet.com>
5. Бондаренко М.П. "Позиціонування України на міжнародному туристичному ринку" // Економічний часопис — XXI / № 1 — 2. — 2011 — С. 47—50.
6. Бондаренко М.П. "Туристичний сектор економіки України: реалії та перспективи" Економіка і прогнозування // Науковий журнал; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. — 2011. — № 1. — 160 с.
7. Ворошилова Г.О. Пріоритетні напрями державної підтримки розвитку міжнародного туризму в Україні / Економічний часопис — XXI. — 2012. — № 11—12 (2). — С. 14—16.
8. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу / К.: Центр учбової літератури, 2007. — 224 с.
9. Котлер Ф. Основы маркетинга: пер. с англ. / Ф. Котлер, Г. Армстронг, Д. Сондерс. — [2-е европ.изд.] — М.: Вильямс, 2003. — 943 с.
10. Кощенко К.В. Перспективи розвитку туристичних послуг України: Євро-2012 // Європейські перспективи. — 2010. — № 3. — С. 129—138.
11. Портер М. "Конкуренция" — Испр. изд. / М. Портер. — М.: Изд-во "Вильямс", 2005. — 602 с.
12. Трохимець О.І. Розвиток туризму в Україні та його стратегічне значення для національної економіки // Науково-виробничий журнал "Держава та регіони". — 2012. — № 3. — С. 62—67.
13. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2007 World Economic Forum. — Geneva. — 528 с.
14. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2008 World Economic Forum. — Geneva. — 504 с.
15. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2009 World Economic Forum. — Geneva. — 499 с.

16. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2011 World Economic Forum. — Geneva. — 501 с.
17. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2012 World Economic Forum. — Geneva. — 517 с.
18. Travel & Tourism Economic Impact 2012 Ukraine / World Travel & Tourism Council. — London, 2012 / 24 с.
19. UNWTO Tourism Highlights, 2012 Edition — 16 с.

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (1995), The Law of Ukraine "On tourism" from 15.09.1995 №324/95, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.
2. Ministry of Culture and Tourism of Ukraine (2009), the inspection certificate for the press "Problems and prospects of tourism in Ukraine today", available at: <http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/183853;jsessionid=CBACCE6697D400A116E060E2C513F8C>
3. Travel Website "Globe Spots" available at: <http://www.globespots.com>
4. Travel Website "Lonely Planet" available at: <http://www.lonelyplanet.com>.
5. Bondarenko, M.P. (2011), "Pozytsionuvannia Ukrainy na mizhnarodnomu turystychnomu rynku", *Ekonomichnyj chasopys*, vol 1 — 2, pp. 47 — 50.
6. Bondarenko, M.P. (2011) "Turystychnyj sektor ekonomiky Ukrainy: realii ta perspektyvy" *Ekonomika i prohozuvannia*. vol. 1, pp. 160, 104—119.
7. Voroshylova, H.O. (2012), "Priorytetni napriamy derzhavnoi pidtrymky rozvytku mizhnarodnoho turyzmu v Ukraini", *Ekonomichnyj chasopys*, vol. 11—12 (2), pp. 14—16.
8. Diadechko, L.P. (2007), *Ekonomika turystychnoho biznesu, Tsentru uchbovoi literatury*, pp. 224.
9. Kotler, F. (2003), *Osnovy marketynha*, pereklad z anhlijs'koi: F.Kotler, H.Armstronh, D. Sonders, 2nd ed.
10. Koschenko, K.V. (2010), *Perspektyvy rozvytku turystychnykh posluh Ukrainy: Yevro-2012, Yevropejs'ki perspektyvy* vol.3, pp. 129—138.
11. Porter M. (2005), "Konkurentsia", Vyl'iams.
12. Trokhymets', O.I. (2012), "Tourism development in Ukraine and its strategic importance to the national economy", *Derzhava ta rehiony*. Vol. 3, pp.62—67.
13. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2007 World Economic Forum. — Geneva. — 528 с.
14. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2008 World Economic Forum. — Geneva. — 504 с.
15. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2009 World Economic Forum. — Geneva. — 499 с.
16. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2011 World Economic Forum. — Geneva. — 501 с.
17. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2012 World Economic Forum. — Geneva. — 517 с.
18. Travel & Tourism Economic Impact 2012 Ukraine / World Travel & Tourism Council. — London , 2012 / 24 с.
19. UNWTO Tourism Highlights, 2012 Edition — 16 с.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2013 р.